

MINISTRI KÄSKKIRI

Tallinn

26.06.2026 nr 97

Kultuurimälestiseks olemise lõpetamine

Muinsuskaitseseaduse (edaspidi *MuKS*) § 20 lg 1 p 4 ja lg 2 alusel:

1. Lõpetan ehitismälestise Norra mõisa peahoone (kultuurimälestiste registri nr 15011, asukoht Järva maakond, Järva vald, Norra küla, Norra mõis, KÜ 31402:002:0490) kultuurimälestiseks olemise.
2. Tunnistan kehtetuks:
  - 2.1. kultuuriministri 11.02.1998 määruse nr 4 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ punkti 83;
  - 2.2. kultuuriministri 28.03.2006 käskkirja nr 120 „Kultuurimälestiseks tunnistamine ja kaitsevööndi määramine“ punkti 6 alapunkti 6 tabeli rea 1.

Muinsuskaitseametil kanda mälestiseks olemise lõpetamised kultuurimälestiste registrisse ja ajakohastada andmed riigi maakatastris ning teha käskkirja teatavaks menetlusosalistele.

Käskkirja on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul käskkirja avaldamisest Riigi Teatajas, esitades kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tingimustel ja korras.

1. Asjaolud

- 1.1. Norra mõisa peahoone tunnistati arhitektuurimälestiseks kultuuriministri 11.02.1998 määruse nr 4 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ punktiga 83 ja kanti kultuurimälestiste registrisse numbriga 15011. Mälestis asub Järva maakonnas Järva vallas Norra külas Norra mõisa (KÜ 31402:002:0490) kinnistul. Kultuuriministri 28.03.2006 käskkirja nr 120 „Kultuurimälestiseks tunnistamine ja kaitsevööndi määramine“ punkti 6 alapunktiga 6 kehtestati ühine kaitsevöönd Norra mõisa peahoonele ja pargile.
- 1.2. 1792. aastal ehitatud Norra mõisa peahoone oli kahekorruseline, kelpkatusega, selge ja ratsionaalse fassaadilahendusega klassitsistlik hoone. Ehitise välisilme kujundasid rustikaga seinapinnad ja kitsaste kõrgete akende ühtlane rida. Hoone siseplaneering oli sümmeetriline, keskel asus avar vestibüül. Alumine korrus oli võlvitud, ülemise korruse esindusruumid paiknesid anfilaadselt. Lisaks olid Norra mõisa peahoone teise korruse ruumid kaetud maalingutega, millest olid eriti haruldased saali illusionistlikud loodusteemalised seinamaalingud.

- 1.3. Norra mõisa peahoone võeti koos pargi ja kõrvalhoonetega arhitektuurimälestisena esmakordselt riikliku kaitse alla ENSV Ministrite Nõukogu 31.12.1964 määruse nr 573 lisa 4 punktiga 224. Samuti on Norra mõisa peahoone koos pargiga esindatud arhitektuurimälestiste nimekirjas ENSV Ministrite Nõukogu 01.08.1973 määruse nr 346 lisas 4 Paide rajooni mälestiste all punktis 21.
- 1.4. Norra mõisa peahoone seisukord oli halb juba 1984. aastaks, kui Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimiste Instituut tegi selle valdajale ettekirjutuse hoone korrastamiseks. Muu hulgas märgiti, et ukSED ja aknad olid avatud ilmastikule ja vandaalidele, katus lasi läbi, nii teise korruse lagi kui vahelagi olid osaliselt sisse langenud, hoones olid ulatuslikud niiskuskahjustused ja maja ümbrus koos pargiga oli hooldamata.
- 1.5. Aastatel 2002–2023 toimunud paikvaatluste käigus on korduvalt fikseeritud, et mälestise seisukord on halb, puuduvad avatäited, katus laseb läbi ja hoonest on sisuliselt jäänud alles vaid välisilme. Mälestis rikuti omavoliliselt täielikult 2000. aastate alguses, kui tehti omavolilisi ehitustöid, mille käigus hävitati muu hulgas väärtuslikud seinamaalingud.
- 1.6. 25.04.2023 esitasid Järva Vallavalitsus ja Norra mõisa uue omaniku esindaja ühise taotluse Norra mõisa peahoone ehitismälestiseks olemise lõpetamiseks. Taotluse esitajad tõid välja, et mõisa väärtuslikud detailid (sh seinamaalingud) olid hävinud 1990. ja 2000. aastatel omavoliliste ehitustööde käigus, see ei vasta riikliku kaitse eeldusele ja hoone välisilme säilimine on tagatud Järva valla koostamisel oleva üldplaneeringuga (täpsemalt käskkirja punktis 3.4.). 19.05.2023 vastas Muinsuskaitseamet laekunud taotlusele, et Norra mõisa peahoone vastavust riikliku kaitse eeldusele hinnatakse võrdluses teiste sarnaste ehitismälestistega kultuurimälestiste nimekirja korrastamise raames 2024.–2025. aastal.
- 1.7. 04.04.2025 esitas Norra mõisa omaniku esindaja päringu mälestiseks olemise lõpetamise menetluse seisukorra kohta. Muinsuskaitseamet vastas päringule 30.04.2025, et on 2025. aastal alustanud mõisapärandi väärtuspõhise hindamisega ning mõisakomplekside peahoonete võrdlev analüüs, mille alla käib ka Norra mõisa peahoone, valmib 2026. aasta esimeses pooles. Muinsuskaitseamet lisas, et nimetatud mälestise vastavust riikliku kaitse eeldusele hinnatakse peale analüüsi valmimist.
- 1.8. 04.06.2025 esitas mälestise omaniku esindaja vaide Muinsuskaitseameti 30.04.2025 vastusele, tuues põhjenduseks, et Muinsuskaitseamet on viivitanud 2023. aastal esitatud taotluse lahendamisega ehk ei ole mõistliku aja jooksul haldusmenetlust läbi viinud.
- 1.9. Muinsuskaitseameti menetluskomisjon tegi 18.06.2025 otsuse algatada kultuurimälestiseks olemise lõpetamise menetlus MuKS § 20 lg 1 p 4 alusel (protokoll nr 546).
- 1.10. 20.06.2025 vastas Muinsuskaitseamet 04.06.2025 laekunud vaidele, et on kaalunud esitatud ettepanekut ja vastavalt MuKS §-le 16 lg 5 otsustanud algatada Norra mõisa peahoone mälestiseks olemise lõpetamise menetluse. Ühtlasi selgitati menetluse protsessi ja pakuti, et tutvumiseks saadetakse õigusakti eelnõu valmib eeldatavasti 2025. aasta sügisel.
- 1.11. Muinsuskaitseamet saatis e-kirjaga 26.09.2025 Norra mõisa peahoone mälestiseks olemise lõpetamise eelnõu tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks Järva Vallavalitsusele ja mälestise omanikule.

- 1.12. Järva Vallavalitsus nõustus 06.10.2025 saadetud kirjas Norra mõisa peahoone mälestiseks olemise lõpetamisega. Mälestise omanik arvamust ei avaldanud.
- 1.13. Arvestades asjaolu, et mõisapärandi väärtuspõhise hindamise protsess on käivitunud, pidas Muinsuskaitseamet teadmispõhise otsuse langetamiseks ja ühtse praktika kujundamiseks vajalikuks viia täiendavalt läbi Norra mõisa peahoone väärtuspõhise hindamise protsess, tuginedes Muinsuskaitseameti poolt 2025. aastal koostatud ehituspärandi väärtuspõhise hindamise metoodikale¹. Muinsuskaitseameti ekspertidest koosnev hindamiskomisjon otsustas 11.03.2026, et riikliku kaitse jätkamine ei ole Norra mõisa peahoone puhul enam põhjendatud (täpsemalt käskkirja punktis 3.2.).
- 1.14. Muinsuskaitseamet täiendas peahoone mälestiseks olemise lõpetamise eelnõud ja saatis selle 30.04.2026 uuesti tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks Järva Vallavalitsusele ja mälestise omanikule.

2. Riikliku kaitse kriteeriumid

- 2.1. MuKS § 10 lg 1 kohaselt on riikliku kaitse eeldus, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus.
- 2.2. Kriteeriumitele vastavuse hindamist eeldab MuKS § 20 lg 1 p 4, mille kohaselt mälestiseks olemise võib lõpetada, kui mälestis ei vasta riikliku kaitse eeldusele.
- 2.3. Riikliku kaitse eelduse hindamisel on lähtutud kultuuriministri 15.05.2019 määruses nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“ (edaspidi *määrus*) sätestatud kriteeriumitest. Määruse § 1 lg 2 kohaselt võib asi või maa-ala vastata mitmele, kuid ei pea vastama igale kriteeriumile. Kriteeriumid võivad olla erineva kaaluga.

Üldised kriteeriumid

- 2.4. *Selektiivsuse kriteeriumi* (määruse § 2 p 2) kohaselt kaitstakse arvukate samatüübiliste asjade või maa-alade olemasolul esinduslikumaid, paremini säilinud ja kumuleeruva väärtusega asju. Norra mõisa peahoone ei vasta selektiivsuse kriteeriumile, kuna hoone välisilmes on tänaseks kadunud algne detailitundlikkus ja muudatused nii fassaadis kui ka interjööris ei peegelda enam selle algupärast kujundust. Norra mõisa peahoonest on paremini säilinud mitmed teised klassitsistlikus stiilis mõisate peahooned, näiteks Varangul ja Anijas.
- 2.5. *Originaalsubstantsi säilivuse kriteeriumi* (määruse § 2 p 3) hindamisel arvestatakse asja algupärase kujunduse ja materjali säilivust. Norra mõisa peahoone ei vasta originaalsubstantsi säilivuse kriteeriumile, sest hoonet on ulatuslikult ümber ehitatud ning omavoliliste ehitustööde tulemusena ei ole säilinud ei algupärane põhikehand ega originaalsed detailid. Hävinud on interjööride algsed kihistused, sealhulgas kaminatega ahjud, ainulaadsed antiikfiguuridega seinamaalingud ning mitmesugused ornamendid. Maalingute kogupind hoones oli ligikaudu 600 m². Samuti on hävinud algsed avatäited,

---

¹ Sits, T. 2025. Ehituspärandi hindamise metoodika:

<https://muinsuskaitseamet.ee/sites/default/files/documents/2025-11/Ehitusp%C3%A4randi%20hindamise%20metoodika%2C%20autor%20Tarvi%20Sits.pdf>.

trepid ja ehituskonstruksioonid. Säilinud on üksnes hoone esialgne maht ja akende paigutus.

- 2.6. *Tehnilise seisukorra* kriteerium (määruse § 2 p 4) peab oluliseks asja või maa-ala kasutust võimaldava asjaolu hindamist. Norra mõisa peahoone vastab sellele kriteeriumile, kuivõrd hoone on ehitustehniliselt väga heas seisukorras: katus, avatäited ja konstruksioonid on uued ning tagavad hoone kasutatavuse. Samuti jätkuvad eelkõige interjöörü renoveerimistööd. Hoolimata heast tehnilisest seisukorrast on hävinud hoone algne substants ning detailid on asendatud uutega.

Ehitismälestise kriteeriumid

- 2.7. Ehitismälestise riikliku kaitse hindamise kriteeriumitest on Norra mõisa peahoone puhul asjakohane hinnata järgnevaid kriteeriumeid: vanus, arhitektuuriväärtus, autentsus, interjöörü või sisseseade säilivus, funktsiooni järjepidevus, haruldus, tehnoloogiline uuenduslikkus, ümbritseva ajaloolise ruumilise keskkonna säilivus, terviklikkus ehk ansambllilisus, silmapaistev mõju või sümboolne tähendus, tähtsus ajaloo protsessis, seos tuntud inimestega.

- 2.8. Norra mõisa peahoone ei vasta:

- 2.8.1. arhitektuuriväärtuse kriteeriumile (määruse § 5 p 2), kuna remonditööde käigus on täielikult hävinud hoone silmapaistvad arhitektuursed lahendused ja detailid;
- 2.8.2. autentsuse kriteeriumile (määruse § 5 p 4), sest hoone algupärane arhitektuurne lahendus ja originaalsubstants on ulatuslike ümberehituste käigus hävinud, millele lisaks erinevad hilisemad täiendused oluliselt algsetest lahendustest;
- 2.8.3. interjöörü säilivuse kriteeriumile (määruse § 5 p 5), kuna hävinud on kogu algne interjöör, muu hulgas ka kõik väärtuslikud siseviimistluskihid ühes haruldaste seinamaalingutega, ahjud, parketid ja teised silmapaistvad interjööridetallid;
- 2.8.4. harulduse kriteeriumile (määruse § 5 p 7), kuivõrd hoones ei ole säilinud tunnuseid, mis võimaldaksid käsitleda seda oma liigi, ajastu või stiili silmapaistva ja haruldase esindajana ning ulatuslike ümberehituste tulemusena on kadunud nii algupärane arhitektuurne lahendus kui ka meisterlik teostus ja materjalikäsitus, mistõttu ei eristu hoone teiste klassitsistlike mõisahoonete hulgas;
- 2.8.5. tehnoloogilise uuenduslikkuse kriteeriumile (määruse § 5 p 9), sest hoone ei esinda oma ajastu ehitustehnoloogilisi uuendusi ega sisalda esmaseid lahendusi arhitektuuri või ehitustehnoloogia arengus ning selles ei ole kasutatud uuenduslikke materjale või tehnoloogiaid, mis võimaldaksid seda käsitleda tehnoloogilise uuenduslikkuse silmapaistva näitena;
- 2.8.6. ajaloo protsessi tähtsuse kriteeriumile (määruse § 5 p 13), kuna hoone ei ole märgiline ehitis ja ei eristu ajaloo protsesside kontekstis.

- 2.9. Norra mõisa peahoone vastab osaliselt:

- 2.9.1. funktsiooni järjepidevuse kriteeriumile (määruse § 5 p 6), sest mõisakompleks ei toimi enam ajaloolise majandusüksusena ning hoone ei täida oma algset funktsiooni, küll aga on sellel olemas kaasaegne kasutus;
- 2.9.2. terviklikkuse ehk ansambllilisuse kriteeriumile (määruse § 5 p 11). Ehkki kunagise ajaloolise mõisaansambli abihooned ei ole säilinud ega taastatud ehk kompleksi terviklikkus on osaliselt katkenud, moodustab ehitis koos mõisapargiga tänaseni ühtsena tajutava ja ruumilise terviku;

- 2.9.3. silmapaistva mõju või sümboolse tähenduse kriteeriumile (määruse § 5 p 12), kuivõrd ulatuslike ümberehituste tulemusena on säilinud vaid hoone maht ning selle sümboolne ja maamärgiline kasutus on seejuures vähenenud;
  - 2.9.4. kriteeriumile seos tuntud isikutega (määruse § 5 p 14), kuna on teada, et hoone ehitusjuht oli mälestise ajaloolise õiendi kohaselt tunnustatud Tartu meister Johann Adolf Siegfried Gabriel Kranhals.
- 2.10. Norra mõisa peahoone vastab:
- 2.10.1. vanuse kriteeriumile (määruse § 5 p 1), sest tegemist on 1792. aastal ehitatud hoonega ehk selle vanus on enam kui kaks sajandit;
  - 2.10.2. ümbritseva ajaloolise ruumilise keskkonna kriteeriumile (määruse § 5 p 10), kuivõrd hoone paikneb jätkuvalt selle ehitusajal rajatud ja tänaseni säilinud väärtuslikus pargis.
- 2.11. Kuigi Norra mõisa peahoone vastab mõnele riikliku kaitse kriteeriumile, on selle kultuuriväärtus ajas siiski sedavõrd kahanenud, et enamikele ja seejuures kaalukamatele kriteeriumitele see ei vasta või vastab vaid osaliselt. Arvestades eeltoodut, ei ole Norra mõisa peahoone riikliku kaitse jätkamine põhjendatud.

3. Kultuurimälestiseks olemise lõpetamise põhjendus

Mälestise kultuuriväärtus

- 3.1. Kuivõrd Norra mõisa peahoone ei vasta enamikele riikliku kaitse üldistele ja ehitismälestise kriteeriumitele, ei ole hoone riikliku kaitse jätkamine põhjendatud.
- 3.2. Kultuurimälestiseks olemise lõpetamise ettepaneku on teinud ka Muinsuskaitseameti mõisapärandi töörühm, kes viis Norra mõisa peahoone kohta läbi väärtuspõhise hindamise kahes etapis. Väärtuspõhise hindamise metoodika rakendamisel analüüsiti esimeses etapis Norra mõisa peahoone vastavust määruse § 5 sätestatud kriteeriumitele p-des 1–4, 5–7 ja 9–14. Teises etapis analüüsiti Norra mõisa peahoone vastavust eelnimetatud määruse § 2 sätestatud kriteeriumitele 2–4. Hindamise tulemusel leiti, et objekt ei vasta piisaval määral nimetatud paragrahvis sätestatud riikliku kaitse eelduseks olevatele kriteeriumitele ehk see ei ületanud väärtuspõhise hindamise tulemusel kaitse jätmiseks vajalikku lävendit. Seega ei ole Norra mõisa peahoone kultuurimälestisena kaitse alla jätmine põhjendatud.

Avalik huvi

- 3.3. Avaliku huvi sihiks on teatud avalik, s.o üldine ehk ühiskondlik hüve, mille alla kuulub ka Eesti kultuuri säilimine läbi aegade, sh meie ainelise kultuuripärandi väärtuslikuma osa hoidmine ja kaitse. Eelpool toodust tulenevalt ei vasta Norra mõisa peahoone enam mälestise riikliku kaitse eeldustele. Seega ei esinda Norra mõisa peahoone Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa ning objekti kultuuriväärtuslik tähendus on kadunud, mistõttu puudub avalik huvi objekti kaitse jätkamiseks.

Kaasatud isikute huvid

- 3.4. Nii kohaliku omavalitsuse üksus ehk Järva Vald kui ka mälestise omanik on korduvalt avaldanud soovi Norra mõisa peahoone kultuurimälestiseks olemise lõpetamiseks, tuues põhjenduseks, et mälestise originaalsubstants on sisuliselt hävinud. Seejuures

väärtustavad nii Järva maavanema 12.12.2017 korraldusega nr 1-1/17/329 kehtestatud „Järvamaa maakonnaplaneering 2030+“ kui ka Järva vallavolikogu 29.01.2026 otsusega nr 1 kehtestatud Järva valla üldplaneering Norra mõisa peahoonet ja mõisaparki väärtusliku maastikuobjektina nii regionaalsel kui ka kohalikul tasandil. Seega tuleb edaspidistes tegevustes arvestada Norra mõisa kui kohaliku tähtsusega objekti säilitamise kohustusega. Samuti säilivad Norra mõisa pargi (kultuurimälestiste registri nr 15012) riikliku kaitse tagamiseks kehtestatud mälestise ala ja kaitsevöönd senises ulatuses.

- 3.5. Mälestiseks olemise lõpetamisega kaotavad kehtivuse seni mälestise suhtes kehtinud kitsendused. Arvestades, et mälestis ei vasta enam riikliku kaitse eeldustele seatud kriteeriumitele, ei ole mälestise omaniku õiguste piiramine kultuurimälestiseks olemisest tulenevate kitsendustega proportsionaalne. Seetõttu on põhjendatud lõpetada hoone kultuurimälestiseks olemine.

Mõjud

- 3.6. Kultuurimälestiseks olemise lõpetamisel kaob mälestise omanikul võimalus Muinsuskaitseametilt ehitise hooldamiseks, remontimiseks, konserveerimiseks, restaureerimiseks ning taastamiseks toetuse taotlemiseks. Muus osas on mõjud mälestise omanikule positiivsed.
- 3.7. Kultuurimälestiseks olemise lõpetamise tulemusel väheneb Muinsuskaitseameti, kohaliku omavalitsuse üksuse ning mälestise omaniku halduskoormus, kuna edaspidi ei ole vajalik taotleda ega menetleda Norra mõisa peahoonest kui mälestisest tulenevate toimingute tegemiseks nõutavaid lube ja kooskõlastusi.
- 3.8. Norra mõisa park, mille alal Norra mõisa peahoone asub, jääb riikliku kaitse alla ning kõik sellest tulenevad kitsendused kinnistu valdamisel ja kasutamisel jäävad seega jätkuvalt kehtima.

4. Menetlusosaliste arvamused ja Muinsuskaitse Nõukogu seisukoht

- 4.1. Muinsuskaitseamet tutvustas 30.04.2026 täiendatud eelnõud menetlusosalistele.
- 4.2. Mälestise omanik vastas 30.04.2026 kirjas, et on eelnõuga tutvunud ja nõustub sellega, kuid esitas ettepaneku ühe punkti sõnastuse muutmise osas. Muinsuskaitseamet tutvus esitatud ettepanekuga ja otsustas selle põhjal eelnõud täiendada.
- 4.3. Järva Vallavalitsus nõustus 05.05.2026 kirjas Norra mõisa peahoone mälestiseks olemise lõpetamisega ega esitanud eelnõule lisanduvaid tähelepanekuid.
- 4.4. Enne kultuurimälestiseks olemise lõpetamist kuulatakse ära Muinsuskaitse Nõukogu seisukoht. Muinsuskaitse Nõukogu tutvus ettepanekuga 19.05.2026 ja otsustas seda toetada.

(allkirjastatud digitaalselt)

Heidy Purga